

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

XIX МІЖНАРОДНАЯ НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ
«БЕЛАРУСЬ І ГЕРМАНІЯ: ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ» У МДЛУ

3 красавіка 2020 г. у Мінскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце кафедрай гісторыі, сусветнай культуры і турызму і аддзелам ваеннай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі НАН Беларусі праведзена XIX Міжнародная навуковая канферэнцыя «Беларусь і Германія: гісторыя і сучаснасць», прысвечаная 75-годдзю Вялікай Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гадоў. У канферэнцыі прыняў удзел 51 даследчык, у тым ліку прадстаўнікі розных навуковых, вучэбных, архіўных і музейных устаноў Беларусі (Брэст, Гомель, Мінск, Магілёў, Полацк), а таксама навукоўцы з Германіі (Саар-брукен) і Расіі (Санкт-Пецярбург).

Адкрываючы канферэнцыю, рэктар ўніверсітэта, старшыня аргкамітэта Н. П. Баранава адзначыла, што гэта сустрэча праходзіць у адметны год у гісторыі краіны – 75-годдзя Вялікай Перамогі. Канферэнцыя праводзіцца ў рамках завяршэння Дзяржаўнай комплекснай праграмы навуковых даследаванняў на 2016–2020 гг. «Эканоміка і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства», выкананне якой забяспечвае і часовы навуковы калектыў у складзе гісторыкаў універсітэта, выканаўцаў падпраграмы «Гісторыя і культура». У заканчэнні ў адрас удзельнікаў канферэнцыі ад імя рэктара ўніверсітэта былі выказаны пажаданні творчых поспехаў і перакананні ў тым, што ў ходзе сустрэчы будзе зроблены важкі крок у напрамку далейшага ўзбагачэння гістарычнай навукі новымі знаходкамі, важнымі як для навукоўцаў, так і для беларускага студэнцтва, у тым ліку нашай лінгвістычнай установы адукацыі.

Праца канферэнцыі ладзілася ў фармаце трох пленарных пасяджэнняў:

1. 75-годдзе Вялікай Перамогі: дакументальны нарматыў і даследчыцкія падыходы (вядучыя У. К. Коршук і А. М. Літвін).

2. Вялікая Айчынная вайна: падзеі – факты – людзі (вядучыя У. В. Здановіч, М. В. Стралец).

3. Абмеркаванне праекта «Жыць і памятаць» (вядучы С. Я. Новікаў).

Пасяджэнні, якія праходзілі ў Цэнтры беларускай мовы і культуры, ўяўлялі сабой самастойныя міні-канферэнцыі, у фокусе якіх знаходзілася тэматыка навуковых дакладаў і паведамленняў выступоўцаў.

У ходзе першага пасяджэння «75-годдзе Вялікай Перамогі: дакументальны нарматыў і даследчыцкія падыходы» былі заслуханы навуковыя даклады айчынных і замежных даследчыкаў, у тым ліку: Ю. З. Кантар (Санкт-Пецярбург), У. В. Здановіча (Брэст), У. К. Коршука (Мінск), А. М. Літвіна (Мінск), С. Я. Новікава (Мінск) і Г. Польш (Патсдам).

Вядомы расійскі гісторык Ю. З. Кантар раскрыла сутнасць гістарычнай палітыкі на постсавецкай прасторы ў сувязі з 75-годдзем завяршэння Другой сусветнай вайны. Даследчык адзначыла, што ў апошнія гады «гістарычная палітыка» ў некаторых краінах пераўтварылася ў адзін з рычагоў маніпулявання масавай свядомасцю. У гэтай сувязі аўтар даклада зрабіла акцэнт на

тым, што гісторыю патрэбна не «перапісваць», а дапісваць, выяўляючы новыя дакументы, у тым ліку тыя, якія не «ўкладваюцца ў новы палітычны дыскурс». Таму важна сумеснымі намаганнямі гісторыкаў і музейшчыкаў розных краін пазбаўляцца ад палітызаванага кантэксту.

У выступленні прафесара У. В. Здановіча прагучалі ацэнкі беларускай гістарыяграфіі ў дачыненні да гісторыі паўсядзённасці падчас нацысцкай акупацыі 1941–1944 гадоў. Аўтар адзначае, што ў сувязі з пачаткам новага перыяду ў сучаснай гістарыяграфіі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны важна надаваць як мага больш увагі падзеям, якія не зусім поўна, або аднабакова даследаваліся беларускай савецкай гістарычнай навукай, калі галоўную ідэю бачылі ў арганізацыі штодзённай барацьбы з ворагам, а не пошук стратэгіі выжывання мірным насельніцтвам, якое апынулася на акупаванай тэрыторыі Беларусі.

Заслужаны работнік адукацыі прафесар У. К. Коршук закрануў тэму ўдзелу беларускіх дзяцей у барацьбе супраць акупантаў на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Гісторык падзяліўся ўласнымі ўспамінамі пра ваеннае дзяцінства, нагадаў аб трагічным лёсе матулі, а таксама раскрыў асноўныя накірункі барацьбы дзяцей супраць германскіх акупантаў у 1941–1944 гадах.

Знаўца ваеннай гісторыі А. М. Літвін спыніўся на гісторыі святкавання савецкіх свят насельніцтвам і партызанамі падчас нацысцкай акупацыі Беларусі. Аўтар заўважыў, што дакументы і матэрыялы, мемуарныя крыніцы сведчаць аб тым, што падрыхтоўкі і святкаванні савецкіх дзяржаўных і рэвалюцыйных дат і свят былі адным з элементаў штодзённага ваеннага часу, а для падпольных органаў і камандавання партызанскіх фарміраванняў – дзейным механізмам уздзеяння на свядомасць насельніцтва на акупаванай тэрыторыі. У дакладзе прагучала думка пра тое, што святкаванню розных рэвалюцыйных дат, у першую чаргу гадавіны Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, надавалася вельмі важнае значэнне.

Сустаршыня аргкамітэта Новікаў С. Я. пазнаёміў удзельнікаў канферэнцыі з формамі інструменталізацыі гісторыі Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне ў сучасным навучанні, выхаванні і памяці. Асновай для паказу з'яўляўся змест першага ў Беларусі і адзінага на постсавецкай прасторы вучэбнага падручніка «Вялікай Айчыннай вайна савецкага народа ў кантэксце Другой сусветнай вайны», які напярэдадні 75-й Вялікай Перамогі быў перавыдадзены ў чарговы раз Міністэрствам адукацыі разам з Нацыянальным інстытутам адукацыі і Нацыянальнай акадэміяй навук Беларусі. Дзякуючы гэтаму ва ўстановах адукацыі былі створаны ўмовы для паспяховага вырашэння трыадзінай задачы навучання, выхавання і памяці.

Магістр гуманітарных навук Патсдамскага ўніверсітэта Г. Польша характарызавала новы помнік «Аўстрыйскім ахвярам Халакосту», які быў адкрыты на высокім дзяржаўным узроўні на тэрыторыі Мемарыяльнага комплексу «Трасцянец» вясной 2019 года. Нямецкі даследчык адзначыла, што «Масіў імён» прысвечаны памяці амаль дзесяці тысячам аўстрыйскіх яўрэяў, дэпартаваных з Вены ў Мінскае гета і Малы Трасцянец толькі з адной мэтай – іх забойства. У ходзе прапанаванай дыскусіі нямецкі даследчык адзначыла, што

аўстрыйскія імёны кантрасна выступаюць на фоне практычна поўнай адсутнасці імёнаў іншых ахвяр, якія загінулі ў Трасцянеццы. Таму было б слушным падтрымаць ідэю беларускага архітэктара Г. Левінай аб стварэнні побач з аўстрыйскім масівам імёнаў помніка «Масіў невядомых імён» для таго, каб можна было ўшанаваць памяць аб усіх тых, імёны каго не магчыма аднавіць у сувязі са знішчэннем інфармацыі ці яе адсутнасці.

Дацэнт кафедры гісторыі Расіі БДУ В. В. Бригадзіна спынілася на паказе вынікаў дзейнасці «Аператыўнага штаба Розенберга» на акупаванай тэрыторыі СССР, у тым ліку Беларусі ў гады нацысцкай акупацыі. Старшы навуковы супрацоўнік аддзела ваеннай гісторыі Беларусі І. Ю. Варанкова расказала аб удзеле ўрадзэнцаў Кітая ў Віцебскім антыфашысцкім падполлі 1941–1944 гадоў. Загадчык кафедры сацыяльна-гуманітарных дысцыплін БДАТУ Я. А. Грэбень закрануў тэму вайны ў вымярэнні дзіцячай памяці, якія перажылі акупацыю. Кіраўнік навукова-даследчай групы вайсковай гісторыі і археалогіі Беларусі «Рубон» Д. Г. Кіенка падрабязна раскрыў гісторыю падзення самалётаў у гады вайны на прыкладзе статыстычных даных, атрыманых у ходзе палявых пошукаў на тэрыторыі Мінскай вобласці і прадстаўленых у трох табліцах. Загадчык кафедры гісторыі і турызму Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта А. І. Корсак прадставіла вынікі даследавання аб пахаваннях партызан на тэрыторыі Беларусі перыяду Вялікай Айчыннай вайны, прадэманстравалішы на 5 дыяграмах колькасць паказчыкі. Вядучы навуковы супрацоўнік аддзела ваеннай гісторыі Беларусі Інстытута гісторыі НАН Беларусі А. А. Крыварот расказаў пра ўзаемадзеянні партызан Беларусі і Арміі Краёвай. Дацэнт кафедры гісторыі Беларусі новага і найноўшага часу БДУ Г. С. Хадасевіч падзялілася вынікамі пошукаў аб гісторыі ўніверсітэта ў першыя гады пасляваеннага аднаўлення і развіцця БССР. Дацэнт кафедры гісторыі, сусветнай культуры і турызму МДЛУ А. Г. Цымбал раскрыў пытанне аб ахове здароўя грамадзянскага насельніцтва ва ўмовах акупаванай паўсядзённасці паводле матэрыялаў калекцыі дакументаў Генеральнай акругі «Беларусь» (1941–1944 гг.).

На другім пленарным пасяджэнні прагучалі даклады І. М. Кузняцова (Мінск), С. В. Кулінка (Мінск), С. Я. Новікава (Мінск), В. А. Латышавай (Мінск), А. М. Мох (Мінск), Л. С. Скрабінай (Гомель), М. В. Стральца і С. А. Пцічкінай (Брэст).

Дацэнт БДУ І. М. Кузняцоў звярнуў увагу аўдыторыі на гэтак званы «беларускі катынскі спіс», які на цяперашні час уяўляе адну з таямніц у гісторыі масавага расстрэлу польскіх грамадзян вясной 1940 г. на тэрыторыі Беларусі. Аўтар заўважае, што напамін аб «беларускім катынскім спісе» па цяперашні час адсутнічае ў афіцыйнай беларускай гістарыяграфіі і застаецца без належнай увагі з боку грамадскасці.

Загадчык аддзела публікацый НАРБ С. В. Кулінок звярнуўся да пытання аб ўзроўні падрыхтоўкі нямецкай разведвальна-дыверсійнай агентуры на акупаванай тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Характарызуючы створаную сістэму навучання агентуры, гісторык адзначае, што ў нямецкіх спецшколах адсутнічала ўніфікаваная падрыхтоўка курсантаў. Увогу-

ле на беларускай тэрыторыі дзейнічала школы як з кароткатэрміновым (да 1 месяца), так і доўгатэрміновым (да 1 года) навучаннем. Найбольш аптымальным з'яўляліся падрыхтоўчыя цэнтры ў тэрмінам падрыхтоўкі ад 3 да 6 месяцаў.

Загадчык кафедры гісторыі, сусветнай культуры і турызму МДЛУ С. Я. Новікаў упершыню прадставіў аўдыторыі вынікі даследавання матэрыялаў нямецкіх «Александрыйскіх мікрафільмаў», якія ўтрымліваюць новыя звесткі пра адну з «белых плям» сучаснай беларускай гістарыяграфіі – аб штрафных ротах і штрафніках, якія ўдзельнічалі ў вызваленні Беларусі ў канцы 1943 – 1944 гг. Аўтар прыходзіць да высновы, што на цяперашні час гэта тэма пакуль яшчэ не знайшла свайго даследчыка ў сучаснай беларускай гістарыяграфіі, не стала прадметам спецыяльнага даследавання ў навуковых працах, таму застаецца без крытычнага аналізу.

Загадчык лабараторыі Нацыянальнага інстытута адукацыі А. М. Мох прааналізавала стан медыка-санітарнага абслугоўвання савецкіх ваеннапалонных у шталагу № 352. Аўтар прыходзіць да высновы, што да верасня 1942 г. лазарэт у Пушкінскіх казармах Мінска быў галоўным лазарэтам Шталага-352 і ў яго на лячэнне паступалі хворыя ваеннапалонныя з гарадскога аддзялення і ўсіх філіялаў лагера, а таксама перавадзіліся для спецыялізаванага лячэння з лазарэта «Лясны лагер» у Масюкоўшчыне.

Дацэнт Беларускага ўніверсітэту транспарту ў Гомелі Л. С. Скрабіна прадставіла вынікі новага прачытання дакументаў асабістага архіва легендарнага арганізатара партызанскага руху ў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны Героя Савецкага Саюза В. З. Каржа, на падставе якога аўтар раскрывае адметнасці разгортвання партызанкай барацьбы на Піншчыне цягам часу з чэрвеня 1941 па верасень 1942 года. Даследчык падкрэслівае, што ўнікальныя гісторыка-дакументальныя матэрыялы даюць дадатковую магчымасць для паглыблення ведаў пра самы складаны этап разгортвання партызанскай барацьбы і пераўтварэнне яе ў арганізаваны масавы супраціў супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Як адзначае аўтар, дзякуючы высілкам В. З. Каржа да пачатку лістапада 1942 г. на тэрыторыі Пінскай вобласці было створана 7 партызанскіх атрадаў.

Прафесар Брэсцкага тэхнічнага ўніверсітэта М. В. Стралец прадставіў у сааўтарстве з старшым выкладчыкам кафедры гуманітарных навук БрДТУ С. А. Пцічкінай вынікі даследавання аб удзеле арганізацыі ўкраінскіх нацыяналістаў в Халакосце, раскрываючы тэму на некаторых прыкладах гісторыі «канчатковага вырашэння яўрэйскага пытання» на акупаванай тэрыторыі Украіны

У паведамленнях, заслуханых на другім пленарным пасяджэнні, звярталася ўвага на новыя дакументальныя знаходкі, гістарыяграфічныя факты і даследчыцкія ацэнкі, ў тым ліку па асобных старонках гісторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны і пасляваенны час. Так, прагучалі паведамленні па наступнай тэматыцы: «Гандлёвы баланс індустрыяльнай эканомікі: урокі Германіі і выклікі для Беларусі» (І. С. Благущ), «Эрмітаж у эвакуацыі 1941–

1945 г.: гісторыя ў эга-дакументах» (А. В. Канівец), «Вайна у музейных выставах 1944–1950 г. Стварэнне музейнай экспазіцыі на прыкладзе матэрыялаў Музея абароны Ленінграда і музея “Свірская перамога”» (І. А. Карпенка), «Выкарыстанне рэпарацыйных паставак і працы ваеннапалонных пры стварэнні Мінскага аўтамабільнага завода (1944–1950 г.)», «Станаўленне антыгітлераўскай кааліцыі дзяржаў» (І. А. Літвіноўскі, Ю. І. Літвіноўская), «Германскі кампанент ранняй этнічнай гісторыі Беларусі» (А. М. Кушнярэвіч), «Ахова здароўя і медыцынскае абслугоўванне ў Мінску ў перыяд польскай акупацыі (1919–1920 г.)» (А. Г. Трубчык), «”Без гонару, высакароднасці і сэрца”: антыгерманская рыторыка ў Расіі пад уплывам пачатку Першай сусветнай вайны» (І. Р. Чыкалава), «Баявая дзейнасць НКДБ-НКУС на акупаванай тэрыторыі Беларусі (1941–1944 г.)» (Н. А. Шыманская), «Форты Гродзенскай крэпасці ў гады Першай і Другой сусветных войнаў» (А. Ю. Лісіцына, С. А. Сіткевіч), «Беларускае пытанне ў гістарычным дыскурсе сацыялістычных партый Польшчы (1921–1939 г.)» (А. Г. Цымбал).

У ходзе трэцяга пленарнага пасяджэння былі праведзены два адметныя мерапрыемствы: 1) адбылося абмеркаванне праекта «Жыць і памятаць» і серыі кніг А. В. Шаркова і А. І. Харашэвіч, вылучаных для ўдзелу ў конкурсе на саісканне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь 2020 г.; 2) IN MEMORY – ушанаванне памяці пра Анатоля Васільевіча Шаркова (18.04.1948–20.01.2020). Арганізатарамі канферэнцыі была падрыхтавана слайдавая прэзентацыя, прысвечаная доктару гістарычных навук прафесару А. В. Шаркову, аднаму з шматгадовых чальцоў рэдакцыйнай калегіі і рэцэнзенту зборніка матэрыялаў штогадовай міжнароднай навуковай канферэнцыі «Беларусь і Германія: гісторыя і сучаснасць», аўтару шматлікіх матэрыялаў, вядучаму на пленарных пасяджэннях, актыўнаму ўдзельніку дыскусій. Прагучалі выступленні беларускіх гісторыкаў – У. В. Здановіча, П. А. Канцавога, В. А. Латышавай, С. Я. Новікава, якія падзяліліся ўспамінамі пра свайго старэйшага калегу, нагадалі вехі яго навуковай біяграфіі і паказалі вяршыні ў літаратурна-навуковай спадчыне, прывялі шматлікія прыклады незабыўных сяброўскіх стасункаў, у тым ліку з замежнымі даследчыкамі – дактарамі гісторыі з нямецкага ўніверсітэта ў Саарбрукене Р. Худэманам і А. Фрыдманам, якія падзяліліся сваімі думкамі і адзначылі асабліваю кампетэнтнасць, высокаадукаванасць і высокі прафесіяналізм беларускага вучонага.

У заключэнні былі падведзены вынікі канферэнцыі, удзельнікі якой адзначылі, што міжнароднае навуковае супрацоўніцтва з’яўляецца адметнай прыкметай сустрэч у МДЛУ. Добрай традыцыяй стала таксама рэгулярнае выданне і прадстаўленне на заключным пасяджэнні чарговага зборніка матэрыялаў міжнароднай навуковай канферэнцыі «Беларусь і Германія: гісторыя і сучаснасць».

Сяргей Новікаў,
сустаршыня аргкамітэта канферэнцыі
кандыдат гістарычных навук

Поступила в редакцию 22.04.2021